

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ มุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนมีการรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และแสวงหาแนวทางให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน ภายใต้สภาวะที่เปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ในการศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้วิเคราะห์และอธิบายผลการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่องศักยภาพของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.2.1 แนวคิดเรื่องโบราณสถานและเมืองโบราณ

2.2.2 แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.3 แนวคิดเรื่องการจัดการ

2.4 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.5 แนวคิดเรื่องการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ และความตระหนัก

2.6 แนวคิดเรื่องสิ่งดึงดูดความสนใจด้านการท่องเที่ยว

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเรื่องศักยภาพของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1.1 ศักยภาพชุมชน

ศักยภาพชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือดำเนินงานภายในชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินการใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา โครงสร้างอำนาจ ระบบการปกครอง อาชีพ ระบบการผลิต ปัจจัยในการ

ผลิตและระบบความเชื่อ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2533) ตัวอย่างในเรื่องของศักยภาพชุมชนดังกล่าวนี้ มรว.อศิน ระพีพัฒน์ (2537) ได้ทำการศึกษาที่หมู่บ้านยกกระบัตร และได้พิสูจน์ให้เห็นว่าชาวบ้านยกกระบัตรมีศักยภาพ โดยใช้กระบวนการจัดการในการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์กับชุมชนของตนเองได้อย่างแท้จริง เช่น ประเพณีการลงแขก เป็นต้น

สุเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ของชุมชนซึ่งดำเนินมาเป็นเวลานาน ก่อนที่ระบบบริหารราชการจะเข้าไปมีบทบาทในชุมชนนั้น ชุมชนมีระบบการจัดการภายในชุมชนของตนเองอยู่แล้ว เช่น ระบบเครือญาติ ระบบการคัดเลือกผู้นำ ระบบผู้นำเหมืองฝาย ระบบศาลเฒ่าศาลแก่ ที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านทั่วประเทศอีกนับร้อยที่พยายามรวมกลุ่ม รวมตัวกันจัดการ ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีผู้นำทางความคิด ปราชญ์ชาวบ้าน ปัญญาชน และนักวิชาการในท้องถิ่น คอยช่วยเหลือให้ชุมชนสามารถนำพลังทางวัฒนธรรมมาฟื้นฟูเพื่อแก้ไขปัญหและพัฒนาสร้างสรรค์ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอนก นาคะบุตร (2532) ได้ทำการศึกษาศักยภาพชุมชนในการแก้ปัญหาของตนเองได้สรุปผลการศึกษาว่า ชุมชนมีบทบาทจัดการในเรื่องของการแก้ปัญหา การเรียนรู้ หาทางออกในเชิงดินร่น โดยประสบทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ กล่าวคือ

1. ในด้านความรู้ พบว่า ชุมชนมีการสะสมและสืบทอดความรู้ที่สามารถตอบปัญหาในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง บางหมู่บ้านมีการผลิต การคิดค้น ประยุกต์ความรู้ทางการเกษตรร่วมกับความรู้ที่ได้มาจากข้างนอก มีการลองผิดลองถูกตลอดเวลาในหมู่บ้าน

2. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชาวบ้าน ในหลายกรณีพบว่า เราสามารถทำผ่านผู้นำชาวบ้านที่มีบารมีเป็นฐานความเชื่อ ความศรัทธาของชุมชน

พนิชดา สิงห์ครา (2540) พบว่ามีปัจจัย 3 ประการที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพ

1. ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยนี้เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน ลักษณะองค์กรของชุมชนที่มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นอย่างดี มีลักษณะด้อยที่ถ้อยอาศัยกัน การกำหนดนโยบายเกิดจากความต้องการของชุมชน โดยอาศัยการเรียนรู้ มีผู้ให้คำปรึกษา และผู้นำที่เข้มแข็ง

2. ปัจจัยด้านบุคคล เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรม โอกาสการเข้าไปมีส่วนร่วม ความเป็นผู้นำ ความรู้ ความเข้าใจ การเผยแพร่ ความตระหนักและการปรับตัว สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอที่จะกำหนดนโยบาย วางแผน ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งทำให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้

3. ปัจจัยด้านกายภาพเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ทำให้มีความได้เปรียบในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน และการจัดการที่แตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุป ศักยภาพชุมชน คือความสามารถในการประสานความร่วมมือเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน หรือแก้ไขปัญหาภายในชุมชนรวมถึงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชน แต่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนได้ โดยใช้ทรัพยากร จารีตประเพณี ระบบความเชื่อที่สะสมและสืบทอดกันมา การเรียนรู้ การปรับตัว เพื่อให้เกิดความสำเร็จและปกติสุขร่วมกันในชุมชน

2.1.2 ความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง สิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่รวมตัวกัน ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบท โดยมีพื้นฐานของความคิดสำนึกที่โครงการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามานสามัคคี มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน โดยไม่แบ่งแยกชนชั้น หรือฐานะ สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา เสนอทางเลือกและตัดสินใจเลือก อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้สำเร็จ และพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2540) ได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจดังภูมิคุ้มกันทางสังคมซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ประการผนวกกัน ได้แก่ 1. ธรรมะ 2. การเรียนรู้ 3. การจัดการองค์ประกอบเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่เพียงพอที่จะเผชิญกับความยากของปัญหา แต่เมื่อทั้ง 3 องค์ประกอบเข้ามาผนวกกันศักยภาพอันสูงส่งจึงเกิดขึ้น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ กล่าวคือ ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออนาคตของประเทศ ควรที่ทุกฝ่ายในสังคมจะศึกษาทำความเข้าใจ และรณรงค์เคลื่อนไหวให้เกิดเป็นทิศทางและกระแสสังคมสำหรับขับเคลื่อนนโยบายและการกระทำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรทั้งของรัฐและเอกชนมีมากเกินไปที่จะสนับสนุนให้ชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง แต่ถูกใช้ไปอย่างกระจัดกระจาย ไม่เป็นธรรมและไม่มีความคุ้มค่า การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบจะสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งประเวศ วะสี ได้เสนอแนวทางปฏิบัติไว้ ดังนี้

1. นโยบายและกระแสสังคม
2. ตำรวจชุมชนและเครือข่าย
3. ส่งเสริมการขายตัวของเครือข่ายชุมชน
4. สร้างศูนย์วิชาการเบ็ดเสร็จ
5. เชื่อมการค้าขาย
6. สื่อเพื่อสังคม
7. ปรับวิธีการงบประมาณและตั้งกองทุนเพื่อชุมชน

8. ออกกฎหมาย
9. การฝึกอบรม
10. การวิจัยและประเมินผล

สำหรับ อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ได้สรุปถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชนที่เข้มแข็ง ไว้ดังนี้

1. ชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันและรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

2. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งตนเองได้ในระดับที่สูง โดยมีทุนแรงงานทรัพยากรเพื่อการยังชีพพื้นฐานของตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอก ก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรและการตัดสินใจ ไม่ว่าด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

3. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาได้ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา และใช้ความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

4. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี มีผลทำให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

ลักษณะของความเข้มแข็งดังกล่าว เกิดจากปัจจัยหลายประการ ทั้งที่เป็นเรื่องภายในชุมชน และเป็นเรื่องภายนอกชุมชน ซึ่งปัจจัยและเงื่อนไขที่กำหนดความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

1. การมีโครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบ (Horizontal) คือ โครงสร้างทางสังคมที่ชุมชนมีความใกล้ชิดกันแบบเครือญาติ มีวิถีชีวิตตามระบบคุณค่าและวัฒนธรรมของตนเอง มีการช่วยเหลือและสงเคราะห์กันตามความจำเป็นของการทำมาหากิน สภาพแวดล้อม และค่านิยมของศาสนธรรม เช่น ทาน บุญ ความกตัญญู ความเมตตา กรุณา มากกว่าเรื่องของผลประโยชน์

2. มีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง คือ การที่ชุมชนมีอำนาจหรืออิสระในการกำหนดความต้องการและวิธีการจัดการทางเศรษฐกิจได้ด้วยตัวเอง มีการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของ

ชุมชนเป็นหลัก และใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนทั้งแรงงาน วัตถุดิบ ความรู้ เทคโนโลยี มีการเรียนรู้ ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ตลอดเวลา มีรูปแบบการบริโภคแบบพออยู่พอกิน ให้ทานหรือแบ่งปันตามสมควร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีใช้กิจกรรมหลักเพียงอย่างเดียวในวิถีชีวิต ดังนั้นผู้คนในชุมชนจึงมีเวลาว่างเพื่อการพักผ่อนหรือทำงานอื่น เช่น ทอผ้า หัตถกรรมถนอมอาหาร ไปวัดฟังธรรม เยี่ยมเยียนญาติมิตร ร่วมกิจกรรมงานบุญ ประเพณี หรืองานพัฒนาของชุมชน ทำให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียว สัมผัสสามัคคีภายในชุมชน

3. ค่านิยมจากศาสนาธรรม เนื่องจากค่านิยมเป็นปัจจัยที่กำหนดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตในด้านต่างๆ ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีค่านิยมที่ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นหรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน สร้างจิตวิญญาณของความผูกพันต่อชุมชน สนับสนุนการพึ่งตนเอง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในเชิงพึ่งพา ซึ่งคำสอนของทุกศาสนาก็สอนในเรื่องหลักการอยู่ร่วมกันของสรรพชีวิต ความเชื่อมโยงของมนุษย์กับธรรมชาติ แบบแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้นการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาจะนำมาซึ่งความสงบสุขของชุมชน ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และความสุขทางจิตวิญญาณของปัจเจกชน

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต เนื่องจากการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญ ที่กำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นกลไกหลักซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดและพัฒนาระบบค่านิยม แบบแผนวิถีชีวิต ศักยภาพในการดำรงชีวิต การทำมาหากิน การแก้ไขปัญหา ไปสู่คนรุ่นต่อไป ซึ่งไม่ได้หมายถึงการศึกษาในสถาบันการศึกษา แต่หมายถึงการเรียนรู้ของบุคคลในลักษณะของกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ตลอดชีวิตไม่หยุดนิ่ง จากการเรียนรู้จากตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติ ที่สร้างทักษะในการแก้ไขปัญหา สามารถพัฒนาตนเองและสังคมต่อไปได้

5. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ เนื่องจากกลุ่มผู้นำคือกลไกรูปธรรมในการนำชุมชนไปตามค่านิยมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งแก้ไขและคลี่คลายปัญหาหรือวิกฤตการณ์ในชุมชน ผู้นำที่ดีต้องมีทักษะในการจัดการ มีอิสระในการตัดสินใจ และมีค่านิยมตามที่ชุมชนยึดถือ ซึ่งคุณสมบัติพื้นฐานตามค่านิยมของชุมชน คือ คุณธรรม ที่ประกอบด้วยความเสียสละ ความอดทน ความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา เพราะชุมชนยอมรับคุณธรรมเป็นแหล่งกำเนิด หรือฐานแห่งอำนาจมากกว่าความรู้หรือความร่ำรวย

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม (Social Relations) ที่แน่นแฟ้น เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์เชิงสังคม เป็นระบบความสัมพันธ์ที่ให้ความสำคัญกับคนมากกว่าผลประโยชน์ ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะส่งเสริมและพัฒนาจิตใจให้เกิดความปรารถนาดี เอื้ออาทรต่อกัน ทั้งยังเป็นการสร้างความรู้สึกร่วมกันและสร้างความอบอุ่นทางจิตใจอีกด้วย

7. กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อปรึกษาหารือ ถ่ายเทและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ทัศนคติ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดความเป็นปึกแผ่นและจิตวิญญาณชุมชน รวมถึงความร่วมมือภายในชุมชน

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง ปัจจัยที่กำหนดความอ่อนแอภายในชุมชนว่ามี 2 ส่วน คือปัจจัยความเข้มแข็งเดิมที่เปลี่ยนแปลงไปจากผลกระทบต่างๆ และปัจจัยที่เสริมเข้ามาเพิ่มความอ่อนแอให้แก่ชุมชนทั้ง โดยตรงและโดยอ้อม สำหรับปัจจัยที่กำหนดความอ่อนแอภายในชุมชน ได้แก่

1. โครงสร้างทางสังคมแบบแนวตั้ง (Vertial)
2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพิง
3. ค่านิยมแบบใหม่(ตะวันตก)
4. การศึกษาเพื่อรัฐ
5. กลุ่มผู้นำใหม่
6. ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relations)
7. ระดับการปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารที่ลดน้อยลง

ส่วนปัจจัยที่เสริมเข้ามาเพิ่มความอ่อนแอ ได้แก่

1. การแผ่ขยายอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบให้เกิดความอ่อนแอต่อชุมชนที่สำคัญมาก คือ สื่อมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ ที่สร้างค่านิยมของวิถีชีวิตแบบเมือง วัฒนธรรมบริโภคนิยม ส่งเสริมระบบรัฐให้เกิดความเข้มแข็ง ดูดซับทุนจากชุมชนผ่านการบริโภค ส่งผลให้เกิดการไหลออกของทรัพยากรธรรมชาติ และบุคลากรของชุมชนไปสู่เมือง รวมทั้งยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยอ้อมด้วย เนื่องจากเป็นสื่อที่มีรูปแบบส่วนบุคคล ทำให้ระดับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวและในชุมชนลดลง

2. การครอบงำการพัฒนาโดยระบบราชการ การที่รัฐรวมศูนย์อำนาจการจัดการงานพัฒนา ทำให้ข้าราชการเข้ามาเกี่ยวข้องและมีบทบาทกระทบต่อชุมชนสูงมาก และเป็นปัจจัยสร้างความอ่อนแอให้แก่ชุมชน เนื่องจาก

- 2.1 ระบบราชการมีค่านิยมเจ้าขุนมูลนายและวัฒนธรรมอำนาจนิยม เมื่อเสริมด้วยค่านิยมการพัฒนาแบบใหม่ที่เห็นว่า ชาวบ้านโง่ ไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ ทำให้ข้าราชการส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจสั่งการในการพัฒนา ซึ่งเป็นการทำลายศักยภาพในการคิด ตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน

- 2.2 โครงสร้างของระบบราชการที่มีลักษณะแนวตั้ง รวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง ทำให้การสั่งการจากระดับบนมีลักษณะครอบงำรวบรัด ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่มีลักษณะเฉพาะ

ของพื้นที่ ทรัพยากร วัฒนธรรม และปัญหา นอกจากนี้การที่ข้าราชการต้องปฏิบัติตามนโยบายเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่ จึงทำให้การทำงานมุ่งที่ผลลัพธ์มากกว่าการเรียนรู้ ตอบสนองประโยชน์ภายนอก และของตัวข้าราชการ มากกว่าประโยชน์ของชุมชน

2.3 การขยายตัวของผลประโยชน์ทางธุรกิจในระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพิง ก่อให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เชื่อมต่อกับกลุ่มข้าราชการที่มีอำนาจในการปกครอง เพื่อให้กลุ่มข้าราชการอำนวยการผลประโยชน์แก่ตนเอง เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวงงบประมาณของการพัฒนา ทำให้ชุมชนสูญเสียผลประโยชน์ที่พึงจะเป็นของชุมชน

3. กลไกการตลาดและอำนาจของธุรกิจ ระบบเศรษฐกิจที่ประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างภาครัฐและธุรกิจ เอื้อประโยชน์ต่อภาคธุรกิจมากกว่าภาคประชาชน ทั้งในเรื่องของการใช้ทรัพยากร การจัดงบประมาณ หรือแนวทางการพัฒนา ทรัพยากร ทุน และคนถูกดูดซับออกจากชุมชนเพื่อสร้างประโยชน์แก่ภาคธุรกิจ ชุมชนมีฐานะเป็นเพียงผู้ผลิตวัตถุดิบให้แก่ภาคธุรกิจ และเป็นผู้บริโภคสินค้าที่ธุรกิจผลิต โดยที่มูลค่าของสินค้าทั้งสองส่วนต่างกันมาก อำนาจต่อรองและการกำหนดราคาระหว่างผู้ผลิตทั้งสองก็ต่างกัน ความเสียเปรียบเหล่านี้ทำให้ชุมชนไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันตนเองได้

4. การไหลออกของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ผลกระทบความยากจนอันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การขาดที่ดินทำกิน ขาดแหล่งน้ำ ผลกระทบจากปัญหาด้านการศึกษา การไปศึกษาต่อภายนอกชุมชน หรืออิทธิพลของค่านิยมความทันสมัย และการบริโภค ทำให้สมาชิกในชุมชนละทิ้งถิ่นฐานไปอาศัยในเมือง ส่งผลให้ชุมชนขาดกำลังในการสืบทอดกิจกรรมและจิตวิญญาณของชุมชน

จากแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชนที่กล่าวมา ปัจจัยที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะต้องประกอบไปด้วย บุคลากรในชุมชน ทรัพยากรของชุมชน และความเชื่อหรือค่านิยมของชุมชนประสานกัน มีการเรียนรู้ การปรับตัว และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อจัดการกับปัญหา หรืออุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และรักษาจิตวิญญาณของชุมชนไว้ต่อไป

2.1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

Cohen & Uphoff (อ้างในเบญญา รอดจ่าย, 2544) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจไปปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

สำหรับ มรว. อคิน รพีพัฒน์ (อ้างในอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2542) ได้เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้สภาพสังคมชนบทไทยว่าน่าจะพิจารณาได้ 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชนบทของประชาชนด้านต่างๆ ได้แก่

1.1 การค้นหาปัญหา จัดลำดับของปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา

1.2 หาแนวทางแก้ปัญหาและดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

1.3 ประเมินผลการพัฒนา

2. ลักษณะเงื่อนไขการเข้าร่วมกิจกรรมว่า การประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชนบทนั้น เพราะเงื่อนไขเหล่านี้หรือไม่

2.1 เกรงใจ ถูกบังคับ หรือมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า

2.2 เข้าใจและยอมรับวัตถุประสงค์ของการพัฒนานั้น

2.3 ด้วยเหตุว่ากิจกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ระยะยาวแก่ตนเอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในมาตราต่างๆ เช่น

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ตลอดจนควบคุมและกำจัดการละเมิดลิขสิทธิ์ที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน”

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน อาจสรุปได้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่อาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชน นับตั้งแต่การคิดริเริ่ม ปฏิบัติ ตรวจสอบ ทบทวน และการนำไปปฏิบัติอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนอย่างเหมาะสม และเป็นธรรม

2.2 แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2541) ได้ให้ความหมายของ ศิลปกรรม ว่าหมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันด้วยความสามารถ สติปัญญา กำลังกาย กำลังใจ และได้รับยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี

สิ่งแวดล้อม หมายถึง มนุษย์กับสิ่งต่างๆที่มีชีวิตทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตให้สมดุล

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบๆตัวศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและรักษาคุณค่า ตลอดจนคุณภาพของศิลปกรรมให้ดำรงอยู่และมีความหมายยิ่งขึ้น ในทางกลับกันหากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพและคุณค่าของศิลปกรรมด้อยลงจนหมดความหมายในที่สุด ซึ่งการรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่

1.1 ช่วยเสริมคุณค่าและความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource) ให้เด่นชัดขึ้น

1.2 ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในอารยธรรมอันเก่าแก่ของชาติ

1.3 ช่วยให้เกิดความสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจ ดูแล ปกป้องรักษา แหล่งศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ต่อไป

1.4 ช่วยเสริมสร้างชื่อเสียงที่โด่งดังทางด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่ประเทศชาติ

2. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่

2.1 ช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ชุมชน

2.2 ช่วยให้ประชาชนในบริเวณนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.3 ช่วยให้ชุมชนมีแหล่งสันทนาการ เพื่อประโยชน์ทางด้านสุขภาพอนามัยและ

จิตใจ

3. ด้านการศึกษาและวิจัย

3.1 ช่วยยกระดับคุณภาพทรัพยากรบุคคลให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ทั้งทางด้าน

วิชาการและทัศนคติ

3.2 ช่วยให้เยาวชนของชาติ มีแหล่งความรู้ทางวิชาการที่จะนำไปสู่การศึกษาและวิจัย ซึ่งจะนำประโยชน์มาสู่ท้องถิ่นในอนาคต

ฉลอง คิชสี (2540) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมว่า คือสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาทั้งในอดีตและปัจจุบัน และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเทคโนโลยี โดยแบ่งเป็นประเภทต่างๆคือ

1. สิ่งแวดล้อมจิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียน ภาพวาด
2. สิ่งแวดล้อมสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัดวาอาราม เจดีย์ บ้านเรือน
3. สิ่งแวดล้อมโบราณคดี ได้แก่ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2540) ได้จัดประเภทของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ไว้ 3 ประเภท

1. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทงานศิลปกรรมเดี่ยว โดยทั่วไปมีขอบเขตไม่กว้างขวางมากนัก ขึ้นอยู่กับขนาดและความทรงคุณค่า เช่น ศาลหลักเมือง หรือองค์พระปฐมเจดีย์
2. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทงานศิลปกรรมรวมกลุ่ม โดยทั่วไปกลุ่มงานศิลปพื้นที่กว้าง ในกลุ่มของงานต้องมีงานศิลปกรรมเดี่ยวอย่างน้อยชิ้นหนึ่งที่สำคัญที่สุดงานศิลปกรรมชิ้นอื่นเป็นส่วนผสม เช่น พระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

3. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทงานศิลปกรรมเป็นพื้นที่ โดยทั่วไปสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทนี้มีขอบเขตกว้าง ได้แก่ บริเวณย่านชุมชนเมือง เช่นบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ กรุงเทพฯ ย่านอาคารเก่าในเมืองภูเก็ต

อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เน้นศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทเมืองโบราณ โดยอาศัยแนวคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.2.1 แนวคิดเรื่องโบราณสถานและเมืองโบราณ

นิคม มุสิกคามะ (2532 , อ้างในอนุกุล ศิริพันธ์,2543) ได้จำแนกประเภทของโบราณสถานได้เป็น 7 ประเภท

1. โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ (National Historic Landmark) หมายถึงโบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุด เป็นสัญลักษณ์ของชาติหรือเอกลักษณ์ของชาติ เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พระธาตุคอกยสุเทพ พระธาตุพนม เมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา
2. อนุสาวรีย์แห่งชาติ (National Historic Statues) หมายถึง อนุสรณ์สถานที่ได้สร้างขึ้นเพื่อบุคคล หรือเรื่องราวที่ประชาชนต้องร่วมรำลึกถึงด้วยกัน อาจมีอายุเก่าแก่หรือมีการจัดสร้างขึ้นภายหลัง เช่น เจดีย์ยุทธหัตถี พระบรมรูปทรงม้า
3. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ (National Historic Building) หมายถึง อาคารและสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม และวิศวกรรมซึ่งทรงคุณค่าอย่างสูงทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วิศวกรรม แสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ๆ ในอดีต ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญของชาติ เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม สะพานปฐมบรมราชานุสรณ์
4. ย่านประวัติศาสตร์ (National Historic Districts) หมายถึง ขอบเขตพื้นที่หนึ่งซึ่งหนาแน่นด้วยสถาปัตยกรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมืองหรือสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีอาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนน และองค์ประกอบอื่นๆ เช่นย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ จังหวัดภูเก็ต แบ่งได้ 5 ประเภท
 - 4.1 ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (Architectural or Historic Districts)
 - 4.2 ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ (Commercial Districts)
 - 4.3 ย่านประวัติศาสตร์การอุตสาหกรรม (Industrial Districts)
 - 4.4 ย่านประวัติศาสตร์พื้นถิ่น (Rural Districts)
 - 4.5 ย่านเขตพื้นที่ทางโบราณคดี(Archaeological Districts)
5. อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Park) หมายถึง ขอบเขตพื้นที่หนึ่งมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม ร่วมกับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและโดยธรรมชาติ โดยพิทักษ์รักษาพื้นที่และดำรงสาระทางประวัติศาสตร์ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น

6. นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National Historic Cities) หมายถึง เมืองหรือนครที่กำหนดขอบเขตการตั้งถิ่นฐานได้ด้วยกำแพงเมือง คูน้ำหรือคันดิน แสดงถึงหลักฐานความเป็นแบบอย่างทางวัฒนธรรม สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วิศวกรรม ผังเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ ที่แสดงให้เห็นได้ในปัจจุบัน ได้แก่เมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน

7. ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ (Trace of National Archaeology or National Historic Sites) หมายถึง แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์และซากโบราณสถาน ที่เป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์สำคัญของชาติในอดีต เช่น ซากเจดีย์หลวงจังหวัดเชียงใหม่ ซากเมืองอโยธยา บ้านเชียง เป็นต้น

นิคม มุลิกคามะ (2532) แบ่งเมืองประวัติศาสตร์ (รวมชุมชนโบราณ/ประวัติศาสตร์) ซึ่งมีช่วงอายุ (Life Span) ช่วงใดช่วงหนึ่งหรือหลายช่วงเวลาในอดีต หรือตั้งแต่ช่วงเวลาในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะแตกต่างกันตามขนาดเนื้อหาทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ของเมืองได้ 4 ประเภท

1. เมืองร้าง (Abandoned/Dead Ancient/Historic City) หมายถึง เมืองที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือหลายช่วง ก่อนถูกทิ้งร้างไปจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุอาจเนื่องมาจากภัยสงคราม หรือภัยพิบัติอื่นๆ เช่น นครวัด สุโขทัย และพุกาม เป็นต้น ประโยชน์ของเมืองในลักษณะนี้ในสังคมปัจจุบัน คือเป็นแหล่งศึกษาและท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

2. เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน การตั้งถิ่นฐานในเมืองแบบนี้มักจะไปทำลายหลักฐานของเมืองโบราณเดิม โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เมืองเชียงใหม่ เมืองอโยธยา เมืองลพบุรี

3. เมืองที่มีพัฒนาการจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน (Living Ancient/Historic City) หมายถึง เมืองโบราณ หรือเมืองประวัติศาสตร์ที่มีผู้อยู่อาศัยสืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันโดยไม่ขาดสาย แสดงถึงความรุ่งเรือง ความคึกคักและพัฒนาการของเมือง

4. เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่งและถูกนำกลับมาใช้ใหม่ มีหลักฐานของช่วงพัฒนาของเมือง 2 แบบ คือ ลักษณะเมืองในยุคโบราณแล้วหยุดไป ต่อมากลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ ทำให้เมืองมีพัฒนาการจนถึงปัจจุบัน การกลับไปตั้งถิ่นฐานใหม่อาจจะโดยชนกลุ่มใหม่หรืออารยธรรมใหม่ก็ได้

2.2.2 แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สามารถ สิริเวชพันธุ์ (2540) ได้เสนอวิธีการรักษางานทางสถาปัตยกรรมไว้ 5 แนวทาง

1. การอนุรักษ์ (Preservation) คือ กระบวนการในการใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อจะ

ดำรงรักษาสภาพให้คงรูปแบบเดิมไว้ด้วยวัสดุก่อสร้างแบบเดิมและวิธีการสร้างแบบเดิมที่เคยทำมา ในอดีตอาจมีการเสริมสร้างความมั่นคงในเบื้องต้นเท่าที่จำเป็นเพื่อให้มีความสมบูรณ์ การอนุรักษ์จะต้องมีของเดิม 70-80 % อาจเพิ่มเติมเพียง 20-30% เท่านั้น

2. การปฏิสังขรณ์ (Restoration) คือกระบวนการที่ทำให้รูปทรง รายละเอียดส่วนปลีกย่อย และที่ตั้งซึ่งเคยมีอยู่ในประวัติศาสตร์ กลับคืนมาสู่รูปเดิมที่เคยเป็น อาจต้องเอาส่วนที่ต่อเติมภายหลังออก หรือเสริมส่วนทดแทนเดิมที่หายไปตามบันทึก จดหมายเหตุ ข้อสันนิษฐานจากร่องรอยเดิมที่มีอยู่ รูปถ่ายหรือรูปวาดจากเค้ามูลเดิม ซึ่งของเดิมอาจมีเพียง 20-30 % ส่วนที่จะปฏิสังขรณ์อาจมีถึง 70-80 % เลยทีเดียว

3. การฟื้นฟูสภาพ (Re-construction) คือกระบวนการในการใช้มาตรการต่างๆ ที่เหมาะสมในการนำสถานที่สำคัญของประวัติศาสตร์ กลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ร่วมสมัยกับปัจจุบันเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม แต่จะต้องมีการอนุรักษ์ส่วนสำคัญทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมของเดิม ณ สถานที่นั้น เช่นมีของเดิม 50-60 % จะฟื้นฟูเพียง 40-50 % เท่านั้น

4. การสร้างขึ้นมาใหม่ (Reconstruction) คือกระบวนการในการสร้างหรือทำโดยเลียนแบบขึ้นมาใหม่ทั้งหมด โดยมี รูปทรง รายละเอียดต่างๆของส่วนปราณีต สถาปัตยกรรม เหมือนของเดิมที่เคยมีมาในอดีตแต่ได้สูญหายไป ต้องมีเค้าของเดิมจากรูปถ่ายในอดีต แสดงที่ตั้งเดิมประกอบข้อสันนิษฐานแสดงความเป็นไปได้ของรูปแบบในอดีตจากประวัติศาสตร์ การสร้างสถาปัตยกรรมนั้นมีความสำคัญทำให้รักษาแนวทางความถูกต้องของประวัติศาสตร์ไว้ได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมชุมชนนั้น

5. การเสริมสร้างความมั่นคง (Stabilization) คือกระบวนการต่างๆในการใช้มาตรการที่เหมาะสม ทำให้สถานที่สำคัญในทางประวัติศาสตร์ มีความสามารถคงทนต่อการเปลี่ยนแปลง หรือทำให้โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ไม่แข็งแรง เสื่อมสภาพ มีความปลอดภัยมั่นคง ด้วยการใช้อายัน ตั้งให้ได้รูปทรงตามสภาพเดิม

Bernard M. Feilden (1982) (อ้างใน ปรานอม ต้นสุขานันท์ 2530 อ้างใน อนุกุล ศิริพันธ์, 2543) ได้เสนอวิธีการปฏิบัติในโครงการอนุรักษ์สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยแบ่งระดับของการอนุรักษ์ออกเป็น 7 ระดับ ได้แก่

1. การป้องกันการทรุดโทรมหรือการอนุรักษ์ทางอ้อม (Prevention of Deterioration or Indirect Conservation) หมายถึง การควบคุมสภาพแวดล้อมหรือการป้องกันสาเหตุของความเสื่อมโทรม โดยการบำรุงรักษา การตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ เช่น การควบคุมความชื้นในอาคาร

อุณหภูมิและแสง ลดอันตรายจากอากาศที่มีมลภาวะเป็นพิษ การสั่นสะเทือนจากการจราจร การทรุดตัวของดิน การป้องกันอัคคีภัย การลอบวางเพลิง โจรกรรม และการดูแลรักษาความสะอาด

2. การสงวนรักษา (Preservation) หมายถึง การรักษาสภาพวัตถุให้คงสภาพที่เป็นอยู่ การซ่อมแซมจะกระทำเมื่อมีความจำเป็น ป้องกันการทรุดโทรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อรักษาสภาพของโครงสร้าง

3. การเสริมความมั่นคง (Consolidation) หรือการอนุรักษ์โดยตรง (Direct Conservation) หมายถึง การเพิ่มหรือใส่วัสดุเชื่อมประสานหรือรับน้ำหนักในโครงสร้างจริงของสิ่งที่ต้องการอนุรักษ์ หรือโยยัดให้โครงสร้างนั้นคงสภาพเป็นชิ้นเดียวกัน อย่างไรก็ตามต้องรักษารูปทรงและโครงสร้างเดิมไว้ โดยใช้ความชำนาญ วัสดุที่ดี และวิธีการที่เหมาะสม

4. การบูรณะ (Restoration) หมายถึง การฟื้นฟูแนวความคิดดั้งเดิมของวัตถุหรือทำให้วัตถุนั้นกลับคืนสู่ความชัดเจน การบูรณะต้องทำบนพื้นฐานของวัตถุดั้งเดิม อ้างอิงจากหลักฐานทางโบราณคดี สภาพโดยรวมกลมกลืนกับโครงสร้างทั้งหมด แต่ในการตกแต่งจะต้องแสดงให้เห็นความแตกต่างจากของเดิมไม่เป็นการปลอมแปลงหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

5. การปรับปรุงใหม่เป็นที่ยุติ (Rehabilitation) คือการนำอาคารนั้นมาใช้งานหรือทำให้ทันสมัยโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลง โดยทั่วไปการใช้งานตามจุดประสงค์ดั้งเดิมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการอนุรักษ์อาคาร เพราะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด คุณค่าทางประวัติศาสตร์และสุนทรียภาพถูกรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. การสร้างชิ้นส่วนใหม่ (Reproduction) หมายถึง หากทรัพย์สินทางวัฒนธรรมใดถูกทำลายโดยไม่สามารถนำกลับคืนมาได้ หรือถูกคุกคามจากสภาพแวดล้อม จำเป็นต้องเคลื่อนย้ายศิลปวัตถุไปยังสถานที่ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ชิ้นส่วนใหม่จะถูกนำไปแทนที่เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของสถานที่นั้นๆ เช่น ประติมากรรม “เดวิด” ของไมเคิล แองเจโล ถูกเคลื่อนย้ายจาก Piazza della Signoria ฟลอเรนซ์ไปยังพิพิธภัณฑสถานเพื่อป้องกันสภาพแวดล้อม แล้วทำรูปจำลองนำไปวางในตำแหน่งเดิม

7. การสร้างชิ้นใหม่ (Reconstruction) หมายถึง การสร้างอาคารประวัติศาสตร์หรือเมืองเก่าขึ้นมาใหม่ โดยใช้วัสดุใหม่ เนื่องจากอาคารเหล่านั้นพังทลายไป โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฐาน เอกสารที่เที่ยงตรงตามความเป็นจริง

ดวงจันทร์ อาภาวชิรุตม์ เจริญเมือง (2544) กล่าวถึงการอนุรักษ์เมืองเกียวโต นครหลวงเก่าของญี่ปุ่น ซึ่งมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและโบราณคดี ที่โดดเด่นจำนวนมาก และได้รับการดูแลรักษาอย่างดี จนในปี ค.ศ. 1994 องค์การ UNESCO ได้ยกย่องให้เป็นมรดกโลก (World Cultural Heritage) ถึง 14 แห่ง ว่ามีปัจจัยที่เอื้อต่อการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ คือ

1. การที่คนญี่ปุ่นไม่มีวัฒนธรรมการกวาดต้อนผู้คนไปยังเมืองที่รับชนะ อย่างกลุ่มคนไทย พม่า ลาว ประชากรในเกียวโตจึงมีรากเหง้าที่ยาวนานต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต ประกอบกับสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมที่เน้นการบันทึก ครอบครัวต่างๆมีการจดบันทึกประวัติบรรพบุรุษที่สามารถสืบสาวกันไปได้หลายชั่วคน และยังมีการบันทึกแบบอาคารสำคัญที่ก่อสร้างในสมัยต่างๆ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาเรียนรู้

2. ในอดีตเมื่อภาครัฐอ่อนแอไม่สามารถแก้ไขปัญหาของเมืองได้ กลุ่มพ่อค้าจึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งองค์กรปกครองตนเอง (Self-governing Body) เรียกว่า Machishu ส่วนประชาชนเองก็จัดตั้งกลุ่มของตนเรียกว่า Chokai ช่วยกันสอดส่องดูแลและปรับปรุงสวัสดิการสังคมของตน ซึ่งวัฒนธรรมการช่วยกันดูแลชุมชนนี้ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

3. การอยู่อาศัยเป็นสังคมที่ผูกพันกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และการถือว่าเมืองของตนเป็นรากเหง้าวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้คนเกียวโตรังเกียจและกีดกัน (discriminatory) คนจากที่อื่นในการมาอยู่อาศัยในเขตเมืองเก่า

4. การที่เมืองเกียวโตเป็นศูนย์กลางของศาสนาประจำชาติคือ ชินโต และพุทธ จึงมีมรดกวัฒนธรรมที่ล้ำค่าของเมืองมากที่สุด รวมถึงการที่วัดและศาลเจ้ามีรายได้ที่ไม่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐ จึงมีเงินจ้างคนทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา อาคารเก่าต่างๆ รวมทั้งต้นไม้ใหญ่ ภูมิสถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์ในวัดและศาลเจ้า ได้รับการบำรุงรักษาอย่างดี วัดและศาลเจ้าจึงเป็นพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ที่กระจายอยู่ทั่วไปในเมือง ดึงดูดความสนใจของคนญี่ปุ่นที่ถือความสะอาดและนิยมเที่ยวชมวัดเก่าแก่ที่รักษาสภาพแบบโบราณให้มาชมอย่างสม่ำเสมอ

5. เกียวโตได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบอย่างของการอนุรักษ์เมืองเก่า ตั้งแต่ร้อยกว่าปีที่แล้ว คือ ในปี ค.ศ.1889 (พ.ศ. 2432) เทศบาลได้วางแผนเพื่ออนุรักษ์ทิวทัศน์ตามธรรมชาติด้านตะวันออกของเมืองและอนุรักษณ์ย่าน Nishijin ซึ่งเป็นย่านทอผ้าเก่าแก่ของเมืองไว้ ในปี ค.ศ.1960 (พ.ศ.2503) รัฐบาลกลางเห็นความสำคัญของเมืองประวัติศาสตร์ จึงออกกฎหมายการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ (Historic City Preservation Law) เพื่อสงวนรักษาเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญ 3 เมือง คือ เกียวโต นารา และคามากุระ อีก 6 ปีต่อมาเกียวโตออกกฎหมายพิเศษเพื่ออนุรักษ์ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์ของเมืองหลวงโบราณ (Special Law for the Preservation of Historical Feature in Ancient Capitals) ปี ค.ศ.1969 (พ.ศ.2512) เทศบาลเกียวโตประกาศย่านอนุรักษณ์ (Preservation District) เพื่ออนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในเมืองและชานเมือง 3 ปีต่อมาเขต Sanneizaka ซึ่งมีร้านค้าแบบเก่า และมีโรงงานผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบเกียวโต ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษณ์พิเศษ (Special Preservation Area) และเกียวโตเป็นเมืองแรกของประเทศที่รวมระบบสงวนรักษาภูมิทัศน์

เมือง (The City Landscape Preservation System) ไว้ในระบบการวางผังเมือง ในปี ค.ศ.1972 (พ.ศ. 2515)

6. ในปี ค.ศ. 1978 เทศบาลประกาศให้เมืองเกียวโต เป็นเมืองเปิดเสรีต่อการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั่วโลก และในปี ค.ศ.1985 (พ.ศ. 2528) มีการพัฒนาผังแม่บทของเมือง (Development of the Kyoto City Master Plan) โดยกำหนดเขตควบคุมความสูง และริเริ่มระบบการอนุรักษ์ภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ ด้วยการกำหนดพื้นที่ 3 พื้นที่ คือ พื้นที่สวยงาม (Aesthetic Area) พื้นที่ภูมิทัศน์ (Landscape Area) และพื้นที่ปรับภูมิทัศน์ (Landscape Adjustment Area) มีการกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว พื้นที่ภูมิทัศน์เพื่อการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อความสวยงามของเมือง และการสงวนรักษาภูมิทัศน์พื้นที่ภูเขา นอกจากนี้ เทศบาลเกียวโตได้ออกข้อกำหนดการใช้ที่ดิน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่สามารถสร้างได้หรือไม่ได้ และยังมีข้อกำหนดเกี่ยวกับป้ายโฆษณาที่มีขนาดใหญ่และสีฉูดฉาด ให้มีขนาด สี และการออกแบบที่เหมาะสมกับความเป็นเมืองเก่า

7. มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก (World Cultural Heritage) สมบัติระดับชาติ (National Treasure) และมรดกสำคัญทางวัฒนธรรม (Important Cultural Property) ล้วนได้รับการดูแลรักษาอย่างดีจาก Agency for Cultural Affairs ซึ่งเป็นองค์กรระดับชาติที่ทำหน้าที่คล้ายกรมศิลปากรของไทย

8. รัฐบาลกลางกำหนดมาตรการด้านภาษี ไม่ว่าจะป็นภาษีที่ดิน หรือภาษีเงินได้ที่เกิดจากมรดกทางวัฒนธรรมที่มอบ (ขายให้) เป็นสมบัติของชาติหรือองค์กรปกครองท้องถิ่น จะได้รับการยกเว้นภาษี เพื่อจูงใจให้เจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมรักษามรดกเหล่านั้นไว้

9. การเชิดชูงานฝีมือและศิลป์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานของ Agency for Cultural Affairs ทำให้การอนุรักษ์เมืองเก่าสมบูรณ์ด้วยการสืบทอดวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงการเก็บรักษาอาคารและศิลปวัตถุซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต

10. องค์กรประชาชนและองค์กรศาสนา ทำหน้าที่สอดส่องดูแลความเปลี่ยนแปลงของเมือง เมื่อเห็นโครงการใดจะส่งผลกระทบต่อความเป็นเมืองเก่า ก็จะยื่นข้อเรียกร้องต่อเทศบาลให้ดำเนินการทบทวน

11. งานเทศกาลในเมืองเกียวโต มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานผูกพันกับความเชื่อและประวัติศาสตร์ของเมือง โดยมีได้หวังผลทางด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก

12. การเป็นเมืองเก่าของเกียวโตสร้างความภูมิใจให้กับประชาชนที่อาศัยอยู่ นำมาซึ่งความหวงแหนและต้องการพิทักษ์รักษาเมืองให้ดำรงอยู่ต่อไป ประการสำคัญคือ การอนุรักษ์เมืองเก่านำไปสู่การกระตุ้นทางเศรษฐกิจของเมือง อันได้แก่ ภาคการผลิต โดยเฉพาะสินค้าหัตถกรรมและภาค

บริการที่มีแนวโน้มสูงขึ้น จากผู้คนที่ต้องการมาชมธรรมชาติที่สวยงามครั้งแล้วครั้งเล่า โดยไม่ต้องปรุงแต่ง และชมโบราณสถานตามที่เคยมีมาถึงปีละประมาณ 38 ล้านคน ขณะที่เที่ยวโตมิประชากรเพียง 1.4 ล้านคน

แม้ในหลายส่วนของเมืองจะมีความทันสมัย ประชาชนมีวิถีชีวิตแบบใหม่ แต่เมืองเกียวโตก็ยังสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมแบบเก่า โดยเฉพาะวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง จนได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองหลวงทางด้านวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิต ซึ่งการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ของเกียวโตเป็นผลพวงจากความสัมพันธ์ของนโยบายระดับต่างๆและความร่วมมือของทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ นโยบายระดับชาติที่รัฐบาลกลางได้กำหนดนโยบายการเก็บรักษาเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อความเป็นมาของชาติญี่ปุ่น การออกกฎหมายที่เอื้อต่อการอนุรักษ์เมืองด้วยการใช้มาตรการจูงใจด้านภาษี จนถึงระดับเทศบาลที่มีวิสัยทัศน์ มีอำนาจในการดูแลจัดการ มีกระบวนการวางผังเมือง เพื่อการอนุรักษ์ และประชาชนซึ่งมีบทบาทดูแลจัดการเมืองมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อาจสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อศิลปกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เทคโนโลยี ซึ่งในการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จะต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ มีงบประมาณที่เพียงพอ และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยของรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการเนื่องจากมีผู้เชี่ยวชาญในด้านนี้ แต่อุปสรรคที่หน่วยงานของรัฐประสบก็คือ การมีงบประมาณจำกัด และขาดกำลังคนที่จะดูแลอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ทางเลือกในการแก้ไขปัญหาก็คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อทั้งชุมชนและสังคมส่วนรวม

2.3 แนวคิดเรื่องการจัดการ

Fayol (1916 อ้างใน ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2540) เสนอว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการมี 5 ประการคือ (1) การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดเป้าหมายว่าต้องการให้เกิดอะไรขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ โดยใคร ด้วยวิธีการอย่างไร (2) การจัดองค์การ (Organizing) เป็นเรื่องของการแบ่งงาน การจัดสายการบังคับบัญชาและการคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่ตามแผน (3) การสั่งการ (Commanding) คือ การบังคับบัญชาให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ตามเป้าหมาย (4) การประสานงาน (Coordinating) เพื่อแก้ไขปัญหาขัดแย้งหรือไม่สัมพันธ์กัน และ (5) การควบคุม

(Controlling) คือมีการตรวจสอบจากฝ่ายบริหารว่าเป็นไปตามเป้าหมายเพียงใด เพราะเหตุใด ซึ่งอาจมีความจำเป็นในการปรับแผน วางแผนใหม่ (Replanning) จัดหน่วยงานใหม่ (Reorganizing)

Gulick and Urwick (1937 อ้างใน ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2540) ได้เสนอหลัก POSDCORB ซึ่งย่อมาจากหน้าที่หลักของการบริหาร 7 ประการคือ -การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การคัดเลือกและสรรหาบุคลากร (Staffing) การอำนวยความสะดวก (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting)

Garson and Overman (1983 อ้างใน ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2540) ได้เสนอหลัก PAFHRIER ซึ่งเป็นคำย่อจากหลักการจัดการสมัยใหม่ 5 ประการ คือ

1. PA ย่อมาจาก Policy Analysis คือ การวิเคราะห์นโยบาย รวมถึงการวิเคราะห์ว่าอะไรคือวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของนโยบายและวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบาย
2. F ย่อมาจาก Financial Management หรือการจัดการด้านการเงินการคลัง
3. HR ย่อมาจาก Human Resource Management คือ การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากร การฝึกอบรม การเรียนรู้และพัฒนา ได้รับการมอบหมายอำนาจ (Empowerment) ต้องมีคุณภาพในการทำงานและมีคุณภาพชีวิตด้วย
4. I ย่อมาจาก Information Management ต้องมีการจัดการด้านสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจ
5. ER ย่อมาจาก External Relation ปัจจุบันองค์กรต่างๆจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันในเชิง Synergistic และ Symbiotic เพิ่มมากขึ้น จึงต้องมีการจัดการด้านความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ รวมทั้งสังคมและสิ่งแวดล้อม

หลักการจัดการทั้งของ Fayol , Gulick and Urwick , Garson and Overman มีส่วนที่คล้ายและเพิ่มเติมขึ้นของกันและกัน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการและปัญหาที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จึงสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมของแต่ละองค์กร

2.4 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

G. Tyler Miller, Jr. 1995 (อ้างในอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2541) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับระบบนิเวศว่า เป็นปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยภาพรวมแล้วทรัพยากรที่มีชีวิตที่อาศัยอยู่ในระบบพื้นดิน ทะเลทราย หุ่นยนต์ ป่าเขา แม่น้ำ ที่ทำหน้าที่ทั้งเป็นทรัพยากรอาหาร เช่น พืชพันธุ์ธัญญาหาร สัตว์เลี้ยง และปลา ซึ่งต่างต้องพึ่งพากันและกันเพื่อให้ระบบนิเวศ

และระบบมนุษย์มีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ที่ยั่งยืน สมาชิกชุมชนควรเรียนรู้เพื่อดำรงความสัมพันธ์ดังกล่าวไว้อย่างยั่งยืน หากมุ่งหวังบริโภครักษาตามความต้องการของตนเองและตลาดสินค้าเป็นหลัก โดยปราศจากการควบคุมระบบการบริโภคอย่างชาญฉลาดแล้ว ทรัพยากรที่ใช้เฉพาะด้านเพื่อการผลิตนั้นคงร่อยหรอและหมดสิ้นไป และจะส่งผลกระทบต่อสภาพของสิ่งอื่นๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

เขาลักขณ์ อภิชาติวิมลพ (2533) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมว่าต่างมีอิทธิพลต่อกัน โดยสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรมที่สำคัญ ทำให้เกิดแบบแผนการดำเนินชีวิต และบางครั้งแบบแผนการดำเนินชีวิตกลายเป็นมูลเหตุให้สภาพแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไปจนเกิดผลลัพธ์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้กับมนุษย์ ป่าไม้นอกจากจะเป็นทรัพยากรเพื่อนำไปใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร ยารักษาโรค ยังทำให้เกิดระบบวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมและระบบการแลกเปลี่ยนต่างๆ และในทางกลับกันความอยู่รอดและความสมดุลของทรัพยากรป่าไม้ขึ้นอยู่กับกระบวนการใช้หรือจัดสรรทรัพยากรของชุมชนด้วย และหากมีการนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยปราศจากการวางแผนทรัพยากรก็หมดไปอย่างรวดเร็ว

อำนาจ เจริญศิลป์ (2539) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินการต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยประโยชน์ให้มนุษย์มีใช้ตลอดไป โดยไม่ขาดแคลนและมีปัญหาใดๆ

นิวัติ เรืองพานิช (2533) กล่าวว่า ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ได้มีนักวิชาการเสนอแนวความคิดและหลักการพอสรุปได้ ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด และโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ(Time and Space)

2. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

3. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดจะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ ได้พัฒนาตัวเองพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้นๆ

4. ไม่มีการอนุรักษ์ใดๆจะประสบความสำเร็จ นอกเสียจากผู้ใช้ทรัพยากรได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้นๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุกๆด้านต่อสังคมมนุษย์และใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลายๆ ด้าน ในเวลาเดียวกัน

5. อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน ยังไม่อยู่ในระดับที่จะพียงซึ่งฐานะความอยู่ดีกินดีโดยทั่วถึง เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังเป็นไปโดยไม่ทั่วถึง

6. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือในชนบท ความมั่งคั่งสมบูรณ์ของประเทศ ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่นๆ ของประเทศนั้นๆ

7. การดำรงชีวิตของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ซึ่งต่างก็เกิดมาจากทรัพยากรอื่นๆ ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศหนึ่ง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอื่นเสมอ

8. มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และเชื่อในความเป็นไปตามธรรมชาติ มนุษย์สามารถนำเอาวิทยาการต่างๆ มาช่วยหรือบรรเทากระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถจะนำสิ่งใดมาทดแทนธรรมชาติได้ทั้งหมด

9. การอนุรักษ์นอกจากจะเพื่อความอยู่ดีกินดีของมวลมนุษย์แล้ว ยังจำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์และเป็นผลดีทางจิตใจด้วย ได้แก่ การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพื่อความสวยงามและสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การป้องกันรักษาให้อยู่ในสภาพที่สมดุลเพื่อความคงอยู่อันยาวนาน สำหรับให้ชีวิตได้พึ่งพาได้ตลอดไป

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ และความตระหนัก

2.5.1 กบการรับรู้

การศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมนั้น เริ่มจากการปรับตัวของมนุษย์เกี่ยวกับภัยธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมา White (1945 อ้างใน อินทราณี สุขสมบูรณ์, 2536) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของประชาชนในบางส่วนของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับภัยน้ำท่วมและแสดงให้เห็นถึงการตอบสนองของมนุษย์ต่อภัยธรรมชาติตลอดจนเน้นให้เห็นปฏิกริยาระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

แนวความคิดของ White ทำให้เกิดการสะท้อนถึงการสูญเสียค่าใช้จ่ายในการป้องกันภัย ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนมีการปรับปรุงทัศนคติที่มีต่อการใช้พื้นที่เพาะปลูก ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบน้ำท่วม โดยมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อดั้งเดิมมาเป็นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการป้องกันน้ำท่วม

นอกจากนี้ ได้มีผู้ศึกษาถึงพื้นฐานของพฤติกรรมในการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้แก่ ผลงานของ Kates (1962 อ้างใน อินทราณี สุขสมบุรณ์, 2536) ซึ่งทำให้เกิดความสนใจ 3 แนวทาง

1. นำไปสู่การศึกษาถึงการมีเหตุผลของมนุษย์
2. นำไปสู่การศึกษาถึงชนิดของกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งเป็นลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์
3. นำไปสู่การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงความไม่แน่นอน และอันตรายจากภัยธรรมชาติ

ทัศนคติและการตอบสนองต่อภัยธรรมชาติ ย่อมมีความแตกต่างกันที่ตัวบุคคลแม้ข้อมูลเกี่ยวกับภัยธรรมชาติยังคงคลุมเครือไม่เที่ยงตรงจนทำให้เกิดการเข้าใจผิด มนุษย์ที่สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมในบริเวณที่เขาอยู่อาศัย เช่น การศึกษาของ Hewilt และ Burton (1971) พบว่า มนุษย์พยายามเข้าใจถึงสาเหตุของภัยธรรมชาติ และได้มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสามารถวางแผนเพื่อป้องกันความเสียหายไว้ด้วย

สำหรับการรับรู้ซึ่ง Jackson (1978 อ้างใน อินทราณี สุขสมบุรณ์, อ้างแล้ว) ได้ศึกษาการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ซึ่งแสดงให้เห็นการรับรู้ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม และส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มและบุคคลในแง่การแสดงทัศนคติและการรับรู้ที่มีผลต่อการตัดสินใจเชิงสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่า ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกถิ่นฐานที่อยู่อาศัยจะต้องใช้

1. ระยะเวลาที่ได้สร้างสมประสบการณ์
2. ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ได้รับ จากแหล่งข่าวสารที่เชื่อถือได้ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจของกลุ่มและบุคคล
3. ข้อมูลจากสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้นำและผู้ตามจะนำมาประกอบการพิจารณาร่วมกัน เพื่อทำการตัดสินใจ

อย่างไรก็ตามข้อมูลข่าวสารนั้นก็ถือว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้เทคโนโลยีในด้านการสื่อสารจะมีความเจริญมากขึ้นก็ตาม เช่นเดียวกับงานของ Palm (1981 อ้างใน อินทราณี สุขสมบุรณ์, อ้างแล้ว) ที่ได้ทำการศึกษาการตอบสนองของประชาชนที่มีต่อข้อมูลเกี่ยวกับแผ่นดินไหวในประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาได้สรุปว่า ความบกพร่องของกฎหมายที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และการขาดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยธรรมชาติของประชาชนในบางพื้นที่ที่มีผลต่อพฤติกรรมในระยะเวลาต่อมา นอกจากนี้งานวิจัยของ Palm ยังได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสะสมข้อมูลและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีลักษณะซับซ้อนที่ประชาชนได้รับและมีพฤติกรรมตอบสนองต่อข่าวสารในการลดความเสี่ยงต่อในบริเวณที่เกิดภัยธรรมชาติบ่อยๆ

2.5.2 ความรู้ความเข้าใจ

โสภา ชูพิกุลชัย และ อรทัย ชื่นมนุชย์ (2518)ให้ความหมายของความรู้ความเข้าใจว่าเป็น การรับรู้ จำ และเข้าใจในเรื่องที่เกิดจากประสบการณ์และทัศนคติ ประกอบขึ้นจากความรู้ต่างๆ ที่ เคยได้เรียนมากับความรู้ที่มีอยู่

ความรู้ ความจำ เป็นระดับหนึ่งของพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง พฤติกรรมด้านความรู้ ความจำ ความคิดเห็นต่างๆ มีระดับพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยที่แตกต่างกัน สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526) ได้สรุปลำดับขั้นของพฤติกรรมการเรียนรู้จากชั้นต่ำไปสู่ชั้นสูงรวม 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความรู้(Knowledge) เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียบเรียงเพียงแต่จำได้ อาจจะ โดยการนึกได้หรือโดยการมองเห็นได้ยืนจำได้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหา มาตรฐาน เป็นต้น การจำหรือระลึกได้นี้ไม่ได้ใช้กระบวนการของการใช้ความคิดซ้ำซ้อน

ขั้นที่ 2 ความเข้าใจ (Comprehension) เมื่อบุคคลได้มีประสบการณ์กับข่าวสารหนึ่งๆ อาจจะโดยการได้ฟัง ได้อ่าน หรือได้เขียน เป็นที่คาดว่าบุคคลนั้นจะทำความเข้าใจกับข่าวสารนั้นๆ ความเข้าใจนี้อาจจะแสดงออกในรูปของทักษะ การแสดงความคิดเห็นหรือความสามารถในการแปล การให้ความหมายและการคาดคะเน

ขั้นที่ 3 การประยุกต์หรือการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ (Application)

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ (Analysis)

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบ ต่างๆ หลายๆ ส่วน มารวมกันเข้าเป็นส่วนรวมที่มีโครงสร้างที่แน่ชัด

ขั้นที่ 6 การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง มีความสามารถในการตัดสินใจหรือตีค่าหรือ ประเมินค่าของสิ่งที่พบเห็นว่าถูกต้องและดีงามหรือไม่

ความรู้ หมายถึง ความจำเกี่ยวกับสิ่งที่เคยเรียนรู้มาก่อนไม่ว่าจะเป็นความจำเกี่ยวกับลักษณะ เฉพาะลักษณะทั่วไป วิธีการ กระบวนการ ลำดับการ โครงสร้าง

ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการสื่อความหมายของสิ่งที่เรียนรู้โดยไม่จำเป็นต้อง นำไปสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ได้แก่

1. แปลความ (Translation) สามารถสื่อความหมายของสิ่งที่เรียนรู้แล้ว โดยวิธีสื่อความ หมายแบบอื่น เข้าใจความหมายของความรู้ที่ปรากฏในการสื่อความหมายแบบต่างๆ

2. การตีความ (Interpretation) สามารถอธิบายหรือสรุปความเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ได้

3. การขยายความ (Extrapolation) สามารถพิจารณาถึงสิ่งที่นอกเหนือไปจากเรื่องที่เรียนรู้ทั้งในด้านโอกาสที่จะนำไปใช้ ผลที่เกิดขึ้น แนวโน้มในโอกาสต่อไป

2.5.3 ความตระหนัก

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2537) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึง การกระทำที่แสดงว่าจำได้ มีการรับรู้ การมีความรู้หรือมีความสำนึก หรือในอีกความหมายหนึ่ง ความตระหนักเป็นภาวะการที่บุคคลเข้าใจ หรือสำเนียงถึงบางสิ่งบางอย่างของเหตุการณ์ หรือวัตถุสิ่งของได้ เป็นการที่บุคคลได้รับรู้และรับทราบว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในที่ที่ตนอาศัยอยู่ในเมือง สังคม และมีความคิดตลอดจนการที่ต้องการจะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งต่อปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของสังคมและสิ่งแวดล้อม

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2534) กล่าวว่า ความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง ความรู้สึกเห็นคุณค่า หรือเห็นความสำคัญได้แก่การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า หรือเห็นความสำคัญ การจัดระบบคุณค่าและการนำเอาคุณค่ามาสร้างเป็นลักษณะนิสัยประจำตัวเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 5 ด้าน ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และเสียง

บัณฑิต จุฬาศัย (2528) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ของแต่ละบุคคลไว้ว่า เนื่องจากความตระหนักของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของแต่ละบุคคล ดังนั้นปัจจัยที่มีผลต่อความรับรู้จึงมีผลต่อความตระหนัก จึงพอสรุปปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักคือ

1. ประสบการณ์ที่มีต่อการรับรู้
2. ความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม ถ้าบุคคลใดที่มีความเคยชินต่อสภาพแวดล้อมจะมีผลทำให้บุคคลนั้นไม่ตระหนักต่อสิ่งที่เกิดขึ้น
3. ความใส่ใจและการให้คุณค่า ถ้ามนุษย์มีความใส่ใจในเรื่องใดมากก็就会有ความตระหนักในเรื่องนั้นมาก
4. ลักษณะและรูปแบบของสิ่งเร้า ถ้าสิ่งเร้าสามารถทำให้ผู้พบเห็นเกิดความสนใจยอมทำให้ผู้พบเห็นเกิดการรับรู้และความตระหนักขึ้น
5. ระยะเวลาและความถี่ในการรับรู้ ถ้ามนุษย์ได้รับรู้บ่อยครั้งเท่าไรหรือนานเท่าไรก็ยิ่งทำให้มีโอกาสเกิดความตระหนักได้มากขึ้นเท่านั้น

อัจฉรา โพธิยานนท์ (2542) กล่าวว่า แนวทางสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีวิธีการดังนี้

1. ควรพยายามชี้ให้เห็นว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นและปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับประชากรทุกคนไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อม สิ่งเป็นความเป็นความตายของมนุษยชาติและปัญหาสิ่งแวดล้อมจะแก้ไขได้ด้วยความร่วมมือพยายามของมนุษย์ทุกคน
2. นำสิ่งแวดล้อมศึกษาเข้าสู่โรงเรียน แล้วเน้นให้ผู้เรียนรู้ถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสิ่งมีชีวิตบนโลกนี้ โดยยึดระบบนิเวศวิทยาเป็นพื้นฐานที่สำคัญ
3. การสอนสิ่งแวดล้อมควรยึดเอาปัญหาเป็นหลัก โดยเริ่มจากปัญหาที่ใกล้ตัวผู้เรียนที่สุด จากนั้นจึงค่อยขยายออกไปตามระดับวุฒิภาวะของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนในการกำหนดปัญหา วิเคราะห์มูลเหตุของปัญหา พิจารณาแนวทางแก้ไขและตัดสินใจเลือกทางแก้ไขให้มากที่สุด
4. เลือกใช้สื่อที่หลากหลาย และมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้เกิดความคิดรวบยอด และตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
5. จัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มากขึ้นและอย่างสม่ำเสมอ เพราะประสบการณ์ตรงของการเรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาของทรัพยากรธรรมชาติได้ดียิ่งขึ้น

สรุปความหมายของความรู้ความเข้าใจได้ว่า หมายถึง การระลึกได้ของเรื่องราวต่างๆ ที่บุคคลเคยมีประสบการณ์มาแล้ว มีพฤติกรรมคือ จำเรื่องราวนั้นได้และระลึกเรื่องราวนั้นออก ความรู้ คือ การแสดงออกของสมรรถภาพสมอง ด้านความจำ และวัดความรู้ได้โดยใช้วิธีให้ระลึกออกเป็นหลัก ส่วนความเข้าใจนั้น หมายถึง ความสามารถในการตัดแปลงแล้วแปลย้อนรวมกัน จึงประกอบด้วย การแปลความหมาย การตีความ การขยายความ ความตระหนักนั้น คือ พฤติกรรมภาวะของบุคคลที่รู้สึกสำนึกและจำได้ จากการที่เคยผ่านมารับรู้ที่ผ่านมากเกี่ยวกับข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะทำให้บุคคลเห็นคุณค่าหรือเห็นความสำคัญ แล้วนำมาจัดระบบความคิดและแสดงอาการสำนึกและตอบสนองออกมาเป็นพฤติกรรม

2.6 แนวคิดเรื่องสิ่งดึงดูดความสนใจด้านการท่องเที่ยว

Mill & Morrison (1985) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบไปด้วยสิ่งดึงดูดใจซึ่งเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาในพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวขณะที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภคและการขนส่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ และสุดท้ายคือการต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี

Swarbrooke (2000) กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่คล้ายกันว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การขนส่ง และการต้อนรับด้วยมิตรไมตรี

Cooper and Others (1994) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของ 4 As คือ

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions)
2. การเข้าถึง (Access)
3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)
4. บริการเสริมที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดหาขึ้นมาเอง (Ancillary Service)

ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2542) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบซึ่งควรประกอบไปด้วย

1. สิ่งดึงดูดใจ สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่และเหตุการณ์
2. สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร

3. การเข้าถึง ต้องมีระบบการขนส่ง ประกอบด้วย เส้นทาง พาหนะ และผู้ประกอบการ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า การที่จะให้มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวใดๆ ก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการคือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวได้ประทับใจ เช่น บริการด้านน้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พัก อาหาร การบริการด้านการนำเที่ยว แลกเปลี่ยนเงินตรา สินค้าที่ระลึก เป็นต้น

มัลลิกา ศิริพิศ (2542) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นศูนย์รวมสิ่งให้นักท่องเที่ยวต้องการและมีความจำเป็น ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวทุกประเภท ซึ่งได้แก่

1. สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (Attraction) มี 2 ประเภท คือ สิ่งดึงดูดใจทางธรรมชาติ (Natural Attraction) และสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made Attraction) ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ

2. สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว (Amenities) ที่เป็นปัจจัยจำเป็นซึ่งเป็นตัวชี้รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ด้วย ได้แก่ ที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก
3. การเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวและการคมนาคมขนส่ง (Access) เป็นการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวและภายใน และสามารถเชื่อมต่อระหว่างแหล่งท่องเที่ยวอื่นรวมถึงการจัดบริการรับส่งในบริเวณที่พักนักท่องเที่ยว
4. บริการเกี่ยวหนุน (Ancillary Services) เป็นบริการอื่นที่เกี่ยวหนุนหรือเพิ่มความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น บริการด้านข้อมูลข่าวสาร บริการด้านรักษาความปลอดภัย
5. โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค (Infrastructure and Superstructure) โครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง สิ่งที่เป็นต่างๆ ต่อการดำรงชีวิตมนุษย์โดยรัฐบาลเป็นผู้ลงทุนในการสร้างจัดหา และ Superstructure หมายถึง สิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากโครงสร้างพื้นฐานโดยมากเป็นการลงทุนของภาคเอกชน

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก องค์ประกอบด้านเส้นทางคมนาคมเข้าถึง และรวมถึงอรรถาธิบายไมตรีการต้อนรับนักท่องเที่ยวของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชน

พนิตดา สิงห์ครา (2544) ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยฮีในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ พบว่า มีปัจจัยสำคัญ 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับการมีศักยภาพของชุมชน ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านกายภาพ ซึ่งการให้บริการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนแม้จะยังไม่สมบูรณ์นัก แต่ก็สามารถสร้างรายได้ให้สมาชิก ระหว่าง 200- 600 บาทต่อเดือน แม้รายได้จะไม่สูง แต่ชุมชนมีความพึงพอใจเพราะ เป็นการพึ่งตนเองของชุมชน และยังเป็นหนทางที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป

อุดมศักดิ์ วงศ์พันธุ์ (2541) ศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจที่บ้านศรีดอนมูล หมู่ที่ 2 ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง พบว่า ศักยภาพของชุมชนเกิดขึ้นโดยปัจเจกชนรวมกัน ผู้นำและกลุ่มที่เกี่ยวข้องมีการจัดการแบบมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการประชุม อบรม สัมมนา พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปรับตัวในการทำงาน

ร่วมกัน เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น กล้าแสดงออก และการเสียสละเวลาในการประกอบอาชีพตามปกติเพื่อดำเนินงานของกลุ่ม โดยมีกลไกที่สำคัญ 3 ประการ ที่ส่งผลต่อการมีศักยภาพของชุมชน ได้แก่ (1) กลไกทางสังคม ประกอบด้วย เครือญาติ เพื่อนบ้าน ผู้นำ กลุ่มต่างๆ เช่นกลุ่มอาชีพ มีการรวมตัว แบ่งหน้าที่การทำงาน พึ่งพาอาศัยกัน (2) กลไกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย คุณค่า ความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ทำให้พึ่งตนเองได้ (3) กลไกทางการศึกษา ประกอบด้วย พ่อแม่ ครู ผู้อาวุโส และเพื่อน ทำให้มีการสืบทอดและแลกเปลี่ยนความรู้

การนำความรู้สมัยใหม่และภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์อย่างเหมาะสม ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ในด้านการผลิต การระดมทุน การแลกเปลี่ยนแรงงาน การสร้างตลาด และสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอก และใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง

วิชัย สุกญา (2541) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูภูมิทัศน์ดั่งสองฝั่งแม่น้ำปิง ภายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ด้านความคิดเห็นประชาชนส่วนมากยินดีให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยมีปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมได้แก่ (1) ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ ระยะเวลาของการตั้งบ้านเรือนพักอาศัยใกล้กับแม่น้ำปิง ไม่มีผลต่อความคิดเห็นและการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วม ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนพักอาศัยอยู่ใกล้พื้นที่ดั่งที่เทศบาลฟื้นฟูภูมิทัศน์ไปแล้ว กับกลุ่มประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ดั่งที่ยังไม่ได้ฟื้นฟูภูมิทัศน์ มีความคิดเห็นและการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมแตกต่างกัน ประชาชนที่รับรู้ประโยชน์จากการฟื้นฟูภูมิทัศน์ดั่งแม่น้ำปิงมากหรือน้อย ไม่มีผลต่อความคิดเห็นและการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วม (2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย การมีอิสระภาพ ความสามารถ ความเต็มใจและมีโอกาส เป็นปัจจัยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น แสดงการตัดสินใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนการมีเวลาว่างจากงานประจำ การพัฒนาที่ไม่ต้องเสียเงินหรือเสียเงินน้อย การรับรู้นโยบายการพัฒนา การรับรู้ข่าวสาร การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเข้าร่วมโดยไม่กระทบต่อหน้าที่การงานและมีการยกย่องผู้ร่วมพัฒนา เป็นปัจจัยที่ทำให้กิจกรรมการพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จมากที่สุด

ยุทธ เทพกุล (2541) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โครงการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ : กรณีศึกษา กิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการเข้าร่วมโครงการของประชาชนมี 3 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมเป็นสาเหตุให้ยกเลิกการเข้าร่วมโครงการ ทำให้ความต่อเนื่องของโครงการสิ้นสุดลง (2) ปัจจัยด้านทุนการดำเนินงาน การที่โครงการต้องใช้ทุนในการดำเนินการสูงและใช้เวลานาน ทำให้ประชาชนที่มีทุนน้อยยกเลิกการเข้าร่วมโครงการ (3) ปัจจัยด้าน

แรงจูงใจ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะต้องการเงินสนับสนุนหรือเข้าร่วมด้วยความไม่สมัครใจ ทำให้การดำเนินโครงการไม่ได้ผล เป็นเหตุให้ยกเลิกการเข้าร่วมโครงการ

2.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

อนุกุล ศิริพันธ์ (2543) ศึกษาการจัดการโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมโดยรัฐและชุมชน : กรณีศึกษาคูเมืองและกำแพงเมืองในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านปงสนุก ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดลำปาง ในอดีตเป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และเป็นแหล่งโบราณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดลำปาง เมื่อมีการพัฒนาด้านต่างๆจากภาครัฐ การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ความต้องการที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกิน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความเป็นอยู่ จากการเป็นชุมชนท้องถิ่นกลายเป็นชุมชนเมือง พื้นที่โบราณสถานถูกรุกล้ำและขาดการดูแล เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติและที่มาของชุมชน ขาดจิตสำนึกในเรื่องความเป็นชุมชนโบราณ ไม่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา คาดหมายให้หน่วยงานของรัฐจัดการ แต่หน่วยงานของรัฐก็ขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณ ซึ่งการขาดผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ และตั้งใจในการดูแลรักษา เป็นเหตุให้โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

ไชโย มะลิผล (2542) ศึกษามาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่า มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือ

1. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535
 - ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 189
 - ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 308
2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535
3. ประมวลกฎหมายอาญา
4. ประมวลกฎหมายที่ดิน ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535
5. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
6. พระราชบัญญัติการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530
7. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518
8. พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

- กฎกระทรวง (พ.ศ. 2519) ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518
- กฎกระทรวง ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ

พ.ศ. 2518

9. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

- กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

10. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

11. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 295 เรื่องทางหลวง (พ.ศ. 2515)

การที่มีกฎหมายเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหลายฉบับ และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน จึงก่อให้เกิดอุปสรรคในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่น กรมศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ไม่มีกรรมสิทธิ์ในโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว ในกรณีที่ที่ดินโบราณสถานเป็นที่ราชพัสดุ โดยกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ หรือกรณีที่สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของกรมการศาสนา หรือเจ้าของกรรมสิทธิ์อื่นๆ กรมศิลปากรมีเพียงหน้าที่ดูแลรักษาและควบคุมตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 นอกจากนี้กรมศิลปากรยังมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ กำลังคน จึงอาจทำให้เกิดความล่าช้าและดำเนินการได้ไม่ทั่วถึง ดังนั้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ และการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ลิขิต กาญจนารักษ์ และคณะ(2542) ศึกษาการประเมินผลโครงการจัดตั้งอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปกรรม (อสม.ศ) พบว่า โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปกรรม ที่จัดตั้งโดยกรมศิลปากร ซึ่งได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.2532 จนครบทุกจังหวัดในปี พ.ศ. 2541 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาเห็นประโยชน์และคุณค่าของ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในท้องถิ่นของตน ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าโครงการฯ นี้มีประโยชน์ต่อชุมชน เพราะทำให้คนในชุมชนเกิดความรัก ห่วงแหน เห็นความสำคัญและคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีการร่วมมือกับหน่วยงานในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นดูแลโบราณสถานและโบราณวัตถุ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการเช่น การพัฒนาทำความสะอาด ถากถาง วัชพืช จัดกิจกรรมในวันสำคัญและงานประเพณีต่างๆ ได้แก่วันทำบุญหมู่บ้าน วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างสมาชิก และชักชวนให้เพื่อนบ้านช่วยเป็นหูเป็นตาในการดูแลโบราณสถาน ส่วนบทบาทที่ชุมชนยังมีน้อยได้แก่ การเสนอโครงการหรือแผนงานจากสมาชิก การไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจในการใช้งบประมาณ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องงบประมาณที่มีจำกัดและขาดการดูแลและติดตามผลอย่างใกล้ชิดจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สมาชิกต้อง

ประกอบอาชีพทำให้มีเวลาร่วมกิจกรรมน้อย สมาชิกมีจำนวนลดลง แต่ไม่มีการรับสมาชิกเพิ่ม ขาดการทบทวนและแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ชาวบ้านมีเจตคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรเนื่องจากเจ้าหน้าที่สร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดี มีความรู้ทางวิชาการ แต่ขาดความเข้าใจในการทำงานร่วมกับสมาชิกและชาวบ้าน

2.7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความรู้และความเข้าใจ

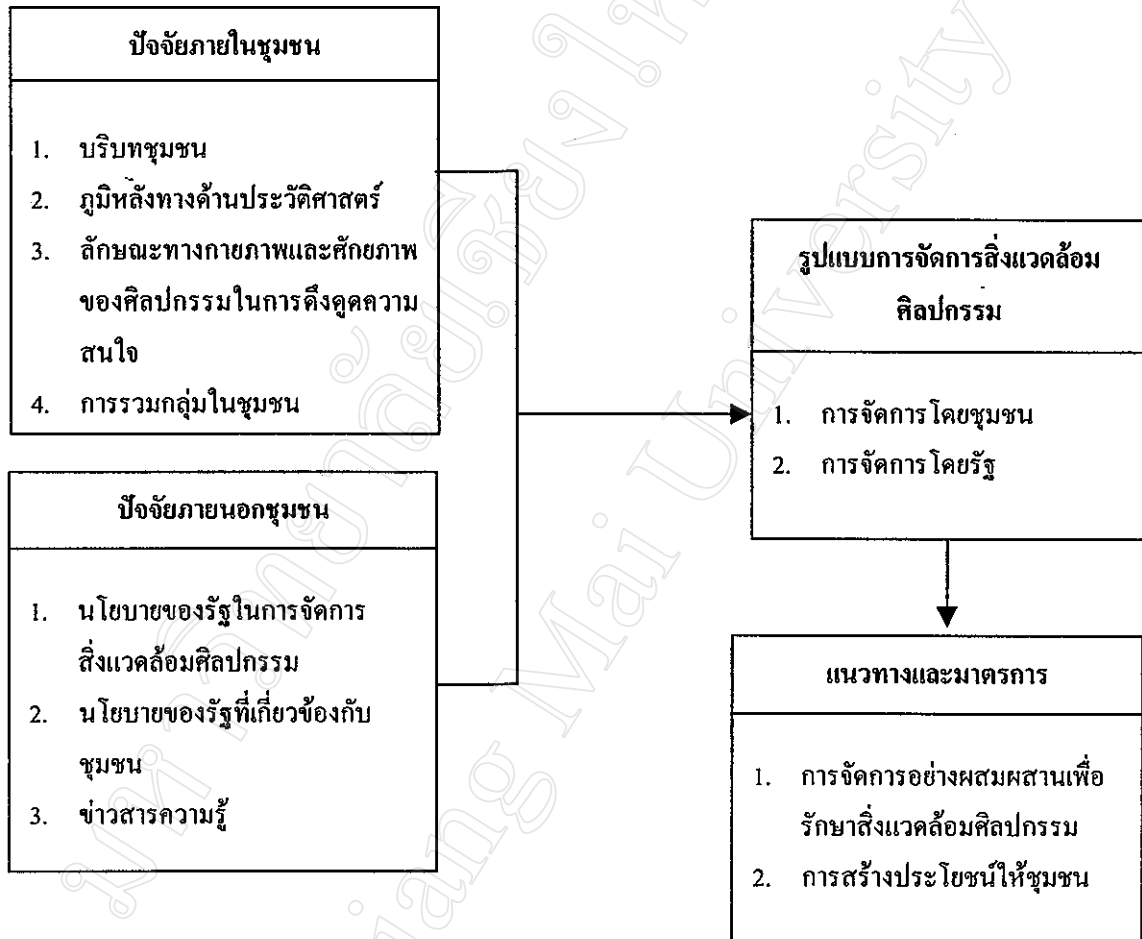
พันตำรวจโทสมคิด รัตนวงศ์ไชย (2541) ได้ศึกษาความรู้และความเข้าใจของคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการสร้างขึ้นโดยมนุษย์ คือ ถาวรวัตถุ โบราณสถาน ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น ตลอดจนมีความเข้าใจวิธีการแก้ไขปัญหาที่อาจสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเพื่อให้การแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติได้ผลอย่างจริงจัง ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้รัฐบาลมุ่งเน้นเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจตามบทบาทของตำแหน่งต่างๆ ในองค์กรท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมายที่กำหนดไว้ให้ได้จริง

อินทราณี สุขสมบูรณ์(2536) ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่าทุกกลุ่มอาชีพมีความเข้าใจในเรื่องที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ใกล้เคียงกัน รู้ว่าบางอย่างธรรมชาติสร้างขึ้นมาบางอย่างมนุษย์สร้างขึ้นมา กลุ่มผู้นำมีความเข้าใจดีร้อยละ 52.5 แต่กลุ่มผู้ที่ดำรงชีพด้วยการตัดไม้เข้าใจดีถึงร้อยละ 63.3 กระบวนการรับรู้ในเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชาวบ้านในตำบลสะเอียบได้รับมากที่สุดคือการได้ยินและได้ฟัง โดยรู้จากหอกระจายข่าว จากรายการโทรทัศน์/วิทยุ การรู้จากการประชุม ในกลุ่มชาวบ้านในตำบลสะเอียบนี้ มีการรับรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาจากการเคยได้ยินได้ฟังมากที่สุด เรื่องราวต่างๆที่ทุกกลุ่มได้รับรู้มากที่สุดได้แก่ เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ มากกว่าเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ป่า และการอนุรักษ์ดินและน้ำ

สรุปจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ชุมชนที่จะจัดการกับปัญหาหรือจัดการทรัพยากรต่างๆ เพื่อความสำเร็จของชุมชน จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลายปัจจัย แบ่งเป็นปัจจัยจากภายใน เช่น ทรัพยากรของชุมชน ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ระบบความเชื่อ ประเพณี ระบบอาวุโส ความเข้มแข็งของผู้นำ การเรียนรู้ ความตระหนัก การมีส่วนร่วมของชุมชน และปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายของรัฐ เศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก รวมทั้งปัจจัยส่วนบุคคล เช่นความรู้ความ

เข้าใจ ความตระหนัก ความเสถียรเมื่อชุมชนเรียนรู้ร่วมกันและพึ่งตนเองในการแก้ไขปัญหา ชุมชนก็สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน บ้านท่ากาน หมู่ที่ 5 ต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดในเรื่องของศักยภาพชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดในเรื่องของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม แนวคิดการจัดการ แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และแนวคิดในเรื่องของการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจ เพื่อใช้อธิบายความเป็นมา องค์ประกอบ โครงสร้าง พัฒนาการ กิจกรรม และผลการดำเนินงานของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อให้คงอยู่และอำนวยประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมสืบต่อไป